

PREŽIVETI KINU

(Ju Hua: *Kina u deset reči*, preveo sa kineskog Zoran Skrobanović, Geopoetika, Beograd, 2018)

Mogu da kažem sledeće: školski sistem ove zemlje teško je problematičan. Bio je, jeste, o budućnosti ne mogu ništa da kažem. Mogu, neću. Jedna od njegovih prošlih mana, mada ovo iz današnje perspektive zvuči i više nego bezobrazno, svakako je nedostatak nužne sveobuhvatnosti, posebno kada govorimo o konceptu humanističkih studija i načinu njihove implementacije. Evo šta se dešavalo u pogledu istorije opšte književnosti – naš sistem je nju video pre svega kao istoriju evropskih literatura, dobrim delom i istoriju severnoameričke književnosti, a očevidno je izbegavao one druge. Znatno pozitivnija stvar, a sada govorim o dobu poznatom kao epoha socijalističkog samoupravljanja, jeste organizovano prevođenje, što je manir koji nikakva kasnija istorijska apokalipsa nije uspela da uništi. Mala ograda, sada neće biti reči o kvalitetu prosečnog prevoda s kojim se danas i ovde suočavamo.

Vratimo se praksi. U praksi, lokalne škole i fakulteti unutar koncepta izučavanja književnosti temeljno nisu vodile računa o jednoj opštoj predstavi o ukupnoj književnosti, pa ni o mestima na kojima je ona nastajala. Isto važi i za filozofiju, recimo. Učenik osnovne, pa srednje škole, potom student opšte književnosti, mogao je veoma uspešno da privede kraju proces vlastitog školovanja, a da ne sazna apsolutno ništa o indijskoj literaturi ili filozofiji. Ili kineskoj. Recimo.

Prevodioci su se starali da stanje donekle poboljšaju. Tu i tamo bilo je prevoda s indijskog ili kineskog, zapatio se tu i grozomoran običaj prevođenja s trećeg jezika (što je i dalje bolje od neprevođenja), i ovo služi na čast pomenutim prevodiocima, urednicima i izdavačima iz upokojenih vremena, koliko god da su ovakvi slučajevi, pa čak i čitave edicije, pre predstavljali izuzetak nego pravilo. U takvoj koncepciji najbolje je prošla dečja književnost. Zaista, postojao je napor (ko je rekao Pokret nesvrstanih?) da se ovdašnjim čitaocima predstave čak i najudaljenije literature najpre u folklornom obliku, pa dalje u onom koji se smatra klasičnim. Otud je i danas moguće pronaći one divne knjižice prepune bajki sa svih mogućih kontinenata, a i znatno stariji od mene nisu bili uskraćeni za kapitalna dela udaljenih i od naše nemerljivo starijih kultura.

Poslednjih decenija nalazimo se u jednoj vrsti anglosaksonskog prevodilačko-izdavačkog ropstva, u kom se izdavači prvenstveno opredeljuju za prevođenje dela s britanskog, američkog ili nekog sličnog tržišta, od kojih su sva superprofilisana i prepuna izvanrednih knjiga, nauštrb neretko značajnijih knjiga čiji su autori Japanci ili Vijetnamci. U pitanju je naravno globalni kulturni kontekst, ali i mnogo tehničkih razloga iz kojih se čini kao tržišno

isplativije objaviti knjigu irskog, nego saudijskog pisca. Ovde dolazimo do misionarske uloge *Geopoetike*.

Danas je ova izdavačka kuća jedno od poslednjih uporište ideje da postoji dobra i loša književnost, ne važni i manje važni jezici. I upravo se u ovoj kući radilo na prezentaciji literatura koje je iz naših knjižara i biblioteka potpuno počistio dolazak najrudimentarnijeg kapitalizma ikad viđenog. Ili bar takvog kapitalizma neviđenog u novijoj istoriji. *Geopoetika* je kuća u čijem katalogu, pokraj imena Pola Oстера ili Džulijana Barnsa, ravnopravno stoje imena egipatskih i islandskih pisaca. I, da ne zaboravim, u ovoj kući se u znatnoj meri vodilo računa o tome da se predstavljanje jednog autora ne završava prevodom jedne njegove knjige, koliko god ona reprezentativna i spektakularna bila, već se insistiralo na tome da se prisustvo autora na ovdašnjim prostorima ostvari u što je većoj mogućoj meri. Ovde dolazimo do čoveka koji se zove Ju Hua.

Prvo je, pre tačno deset godina, *Geopoetika* objavila prevod romana *Živeti*. U tom trenutku niko osim verziranih sinologa nije imao uvid u to koliko je ovaj autor značajan za razumevanje kineske literature danas. I ne samo kineske. Usledili su novi prevodi, opet romani, *Zapisi o prodavcu krvi* (2014), i *Sedmi dan* (2017). U katalogu izdavača stoji da su dve prvonavedene knjige rasprodate. Toliko o izdavaču, metodologiji i uspešnosti njegovog rada. A onda je, prošle godine, prevedena zbirka eseja *Kina u deset reči*. Potpuno opravdano, čini se, jer je Ju Hua danas notorna činjenica na našem tržištu prevedenih izdanja. Ukoliko su tri romana našla svoju publiku u Srbiji, za očekivati je da se ista ta publika zainteresuje za drugi vid rada narečenog autora. I to bi prosto moralo da se desi. Slede razlozi.

Od svoje prve objavljene knjige, pomenutog romana *Živeti*, Ju Hua nastupa kao autor dubinski zainteresovan za političku istoriju svoje domovine. Imao sam prilike da pročitam knjigu neposredno po objavljivanju i mogu da kažem da sam čitanje završio s predrasudom o piscu kao izvesnom disidentu ili političkom zatvoreniku. Paradoksalno, on to nije, niti je ikada bio, i pored činjenice da je roman *Živeti* u Kini trenutno zabranjen. Nemam dovoljno relevantnih informacija, ali izgleda kao da je došlo do neke vrste prećutnog sporazuma između poslovično rigidnih i na kritiku alergičnih kineskih vlasti, i pisca koji ne odustaje od namere da takve vlasti izlaže bespoštednoj kritici. Mala ograda: bespoštednoj taman onoliko koliko takva kritika može da bude bespoštedna u decenijskom kineskom ustrojstvu. Da banalizujem, kao da je Neko negde u vrhu Partije procenio da blaži nastup prema piscu kakav je Ju Hua možda može da donese više političke koristi od štete. I pustio ga da živi i radi. Dokle god se pridržava izvesnih granica.

U romanu *Živeti* Ju Hua se bavi maoističkim periodom u prebogatoj kineskoj istoriji, i to tako što ne preza ni od najogoljenijeg verzizma i naturalizma. Gotovo biblijski intoniran u smislu neopozivosti diskursa, on je ukazao ne tek na čoveka koji ne preza od ogoljavanja političke faktografije vlastite zemlje, a koja, kao i svaka politička faktografija svake zemlje, ume da pokaže i svoje zločinačko lice, već i na rođenje izvornog kineskog maestra. Taj je roman, nikakve sumnje nema, esencijalno savremeno remek-dela kineske, ali i svetske

književnosti. Knjigu eseja *Kina u deset reči* otud možemo shvatiti i kao njegov esejistički podtekst, njegovu drugu inkarnaciju i varijantu. I zbog toga je i ova knjiga, sada već etabliranog i neupitnog kineskog autora, u njegovoj zemlji zabranjena.

Kaže ovako Ju Hua u predgovoru: „Kad u ovoj knjizi pišem o onom što boli Kinu, ja pišem o sopstvenom bolu, jer bol Kine je i moj bol.“

Pomalo je, da budem pošten, čitava rečenica nabijena nesvakidašnjim i arhaičnim patosom, koji izdaleka podseća na socrealizam, a on je tu vrstu bučne analogije između ličnog i kolektivnog naučio od romantizma. Ukoliko se pređe preko ove moje, rekao bih, ipak zlurade primedbe koju bih mogao da pravdam činjenicom da odavno živimo u postpostmoderni gde se kvalifikacija nacije nekako ne priznaje ili ne bi trebalo to da se radi, završićemo u predikatu svekineskog bola. I to jeste hrabro, reći društvu pretendujućem na političku doktrinu koja produkuje utopijske istine da ga nešto boli, da je *bolesno*, to svakako nije najpoželjnija stvar na svetu. Otud zabrana knjige, iako je to društvo od ukupnog ideološkog koncepta koji navodno baštini zadržalo samo omotnicu naziva. I ništa više.

U čitavoj knjizi Hua zapravo zapisuje poslednjih pedesetak kineskih godina, povlačeći liniju od Maove revolucije, do časa u kom Kina lagano postaje jedna od dve najmoćnije svetske sile, uprkos bolu svojih stanovnika. I, evo prvog problema. Za nekog ko je proveo svojih četrdeset godina ovde gde sam ih ja proveo, a da je bio iole nameran da se zainteresuje za, pri tom je uredno čitao romane koje je Ju Hua napisao, malo je toga u saznavnom smislu novo. Ničeg novog ni o Maou, niti o njegovim naslednicima, a ni o ovima koji se u svakidašnjoj dokolici bave zabranjivanjem knjiga. Zapravo, o poslednjima je rečeno najmanje, nekako najuvijeniije, uz zaista zaprepašćujuće izlete kakav je:

„U poređenju s današnjom korupcijom, koja cveta na sve strane, ondašnje zloupotrebe malobrojnih državnih funkcionera (koje su i izazvale proteste) deluju ništavno.“

I čitava knjiga deluje kao strašno sračunato izbalansirana, izvedena tako da se kaže ono što mora da se kaže, a da se isto to ne kaže jezikom čiji bi učinak po autora i njegovo delo bio pogibeljan. Opisujući sistem koji nije uporediv ni sa jednim drugim sistemom i državnim uređenjem koje ljudska civilizacija pamti, jer ne treba zaboraviti da taj sistem održava skoro dve milijarde ljudi, Hua pokazuje kako se ono što smo mi, Evropljani, smatrali politički nezamislivim, najednom pojavljuje i kao naša stvarnost, a da Kina u tome ne igra ama baš nikakvu političku ulogu. A to njegovoj priči dodaje na univerzalnosti u kojoj se reflektuje zlo ukupnog ljudskog iskustva.

Pa se tako u eseju naslovljenom s „Narod“ priseća parole:

„Narod je Mao, Mao je narod.“

Dobro, ovo znamo.

Ili u eseju „Vođa“ čitamo kako sedmogodišnjaci potkazuju trogodišnjaka jer se ovaj odvažio na kontrarevolucionarnu opasku „Sunce je zašlo“, u svojoj trogodišnjoj beslovesnosti zaboravljajući da je tadašnja analogija Suncu niko drugi do Mao Cedung, *vođa*.

I ovo zvuči poznato.

U tekstu „Revolucija“ piše o tome kako su „nasilna iseljenja u Kini danas sasvim uobičajena pojava“, te je „u novembru 2009. godine, u gradu na jugoistoku zemlje, nekoliko desetina muškaraca naoružanih metalnim šipkama i čuskijama, usred noći upalo u domove devet porodica čiji su stanovi bili predviđeni za rušenje“, nakon čega su „zabrujala dva buldožera i sravnila sa zemljom dvadeset šest stanova“.

Eto, i u Kini!

Kompletna knjiga se problemski može smestiti između dva pola. Prvi se nazire u bolnoj tezi kako je „za tridesetak godina od Maove smrti do danas, Kina stvorila zapanjujuće privredno čudo, ali je cena koju je zbog toga platila jednako zapanjujuća“. Na ovom polu nalazi se *moj* Ju Hua, isti onaj koji je napisao roman *Živeti*, onaj koji o onome što jeste piše onako kako jeste, kad se već opredelio za takvu vrstu pisanja. Ponešto drugačiji Ju Hua jeste onaj koji piše o „tajni kineskog privrednog uspeha, a to je da je za ekonomsko čudo zaslužan prodoran i neustrašiv duh običnih ljudi koje nazivaju korenom kineskog društva“. Opet stižemo u predvorje socrealizma/romantizma, a i jedan i drugi su bili uporni u kreiranje kolektivnih fantazama kakvi su *prodoran i neustrašiv duh običnih ljudi*, a sveopšta istorija nas uči da je u takve fantazme ponekad isplativo verovati, ali da oni nikako ne mogu da se koriste kao determinante kolosalnih ekonomskih i istorijskih pokreta. Ovaj drugi Ju Hua ili ne želi da se ovakvih fantazama odrekne, ili pravi sebi neku vrstu odstupnice pred onim što je napisala njegova radikalnija verzija. I meni se ovo drugo tumačenje više dopada, nemam ništa protiv njega, i ne bi mi bio draži Ju Hua disident, niti Ju Hua politički zatvorenik. Niko njemu, kad se sagleda kompletna njegova karijera, ni na čemu ne može da zameri. I u ovoj, a i u drugim njegovim knjigama, nalazi se sasvim dovoljno poštenja prema okolnostima koje bi mnogima drugima bile neizdržive.

Ju Hua nije najveći esejista kog je čovečanstvo videlo. On je jezgrovit, tačan, na momente šarmantan, na momente duhovit. Izbor iz građe koji on vrši izveden je dosledno i racionalno, ali više u žurnalističkom maniru, nego onom koji je krasio jednog Turnijea, da se bezočno podsetim vlastitog ranijeg teksta, bez one brzine u postavkama asocijativnosti koja deluje razorno, tektonski, na malom prostoru. Doduše, u prilici sam da govorim o gospodinu Hua kao esejisti u ovoj, a ne nekoj drugoj knjizi, a ona jeste okovana namerom da se piše o jednom, da se preispituje jedno, da se tom jednom dâ za pravo tamo gde ima rezona, a da se isto to ospori na mestima koja zahtevaju mehanizme osporavanja.

Prijatno iskustvo, sve u svemu, mestimično bolno, mestimično otrežnjujuće, ali ne i optužujuće, ne s pretenzijom da literatura može da razvrgne pogreške i nakaznosti ljudskih ustrojstava. Pametno, pre svega, u vremenu koje se pameti ubrzano odriče.